

Marcin Berdyszak: Shadow of time

Synagóga – Centrum súčasného umenia, Halenárska 2, Trnava

10.05. (Št) – 22.07. (Ne) 2018

Ako vlastne uchopiť samotné enigmatické pomenovanie a je to vôbec možné, čo je vlastne čas? Na túto otázku možno nájsť odpoveď naprieč rozličným spektrom odborov. Ale sú pre nás tieto definície postačujúce? Nevieme, či je čas svetlom, v ktorom vidíme tieň našich činov. Alebo naopak tieňom, ktorý nás neodbytné sprevádza a dáva všetkému okolo nás pocítiť svoju dočasnú. Najskôr obojím, je možno tým, čo Emanuel Lévinas definoval ako mať vedomie.

Priestor synagógy bolo miesto s jasne vymedzenou funkciou. Prostredníctvom liturgie a náboženstva definoval pre veriacich iný rozmer času, to čo filozof Mircea Eliade nazýva sakrálny čas. Pod vplyvom tragických udalostí dvadsiateho storočia, ktoré mali vplyv aj na toto miesto sa mu charakter sakrality prínavrátil odlišným spôsobom v podobe galerijného priestoru. Práve galérie a múzeá totiž slúžia dnešnému (post)modernému človeku podobne, ako kedysi chrámy a modlitebne. Vyťahujú nás z profánnej prítomnosti, aby sme mohli prežiť duchovný zážitok, ktorý už nutne nemusí byť definovaný teistickým ponímaním.

Marcin Berdyszak sem vstupuje site-specific intervenciou a variuje v nej rozličné prístupy charakteristické pre výtvarné smery naprieč dvadsiatym storočím. Možno tu teda badať kontexty odkazujúce sa až k Marcelovi Duchampovi a jeho ready-mades, či neskorším hnutiam a konceptom spochybňujúcim originalitu alebo autorstvo. Výstava je rozdelená do troch častí, pričom každá môže pôsobiť samostatne, no spoločne sa dopĺňajú.

Inštalácia na prízemí kombinuje prvky akumulácie a procesuality. Autor akoby sa pohrával s možnou zámenou slov banán a banalita. Medzi kópie banánov sú rozmiestnené skutočné, starostlivo usporiadané do obrazca, ktorý sa postupne objavuje v procese zrenia. Môžeme v tom vidieť jednak narážku na autorovu prechádzajúcu, podobne komponovanú, výstavu Barok. Ozdobný nápis, ktorý sa týmto spôsobom objavil bol reakciou na konzumnú spoločnosť, vytvárajúcu svojim hedonizmom akýsi nový barok plný spotrebného vanitas vanitaum.

Jeho súčasná intervencia do tohto priestoru však pôsobí, aj napriek svojej formálnej podobnosti, pochmurnejšie. Vplyvom času vzniká na ploche obrazec Dávidovej hviezdy, ktorý je akoby tieňom z rámu kružbového okna v apside. Tento prvok jasne odkazuje na historické udalosti späté s osudom Židov počas druhej svetovej vojny. Je metaforou stigmatizácie alebo ostrakizácie nesúc v sebe univerzálne posolstvo.

Druhá časť tvorená videom sa javí až dokumentárne a ukazuje nenávratný charakter priestoru synagógy. Ten je ale sprítomnený prostredníctvom digitalizovaného fotografického záznamu. Prostredníctvom technológie je tak záznam minulosti zbavený svojej fyzickej stránky a premenený na súbor informácií, stáva sa nehmotný, dalo by sa povedať aj večný, a donekonečna replikovateľný.

Tretou časťou je svetelná figurálna kompozícia nazvaná Kultúra neočakávanej aproprácie. Jej situovanie do priestoru medzi vežami, kam bol kedysi umiestnený hodinový stroj, z ktorého sa dochoval iba ciferník, je v kontraste s premenlivými prvkami predošlých dvoch častí. Tmavá miestnosť so svietiacimi odliatkami ľudských tiel je v protiklade s tým, čo je na prízemí aj na poschodí. Čas akoby tu stál reprezentovaný strnulou figúrou a v ich ochranných postojoch môžeme tušiť prípadnú vonkajšiu hrozbu. Priestor nadobúda pietny až pomníkový charakter. Aspekt temporality sa tu teda pripomína v rozličných formách, či doslovne alebo metaforicky – prvky meniace svoj charakter, pohyblivý obraz videa, kruhový objekt vo vežiach zase v prenesenom slova zmysle reprezentuje cyklus. Nakoniec aj samotná výstava, ktorej trvanie je ohraničené plánom má svoj bod počiatku a konca. Toto spolu s dedičstvom avantgárd teda samo o sebe odkazuje na čas v zmysle kauzality, príčiny a následku, definujúcej samotnú prírodu.

Čo to všetko vypovedá o našej civilizácii? V minulosti sme boli svedkami rovnako tak fatálnych ako monštruózných projektov, ktoré v sebe videli zavŕšenie dejinnosti. S ich dedičstvom sa stále vyrovnávame. Ostáva tak otázka, aká bude budúcnosť? Minulé hrozby, ktoré sa kedykoľvek môžu vynoriť do našej rozpačitej prítomnosti. Zároveň s nimi nové práve vznikajúce elementy, ktorých dosah ešte neviem odhadnúť v podobe pokročilých digitálnych technológií narúšajúcich a stierajúcich hranicu medzi minulým a prítomným, kedy sa všetko môže diať v jednom okamihu, ako túžba vymaniť sa z jeho pút. Alebo sme snáď odsúdení prežívať všetko dokola?

Marcin Berdyszak vytvára dialóg nielen medzi dielom a miestom, ale aj naprieč časom. Výstava nie je iba reakciou odkazujúcou na predošlé udalosti. Je tiež mementom, že tiene minulosti nás stále nasledujú, môžu presvitať banalitou dneška a prestúpiť našu súčasnosť. Zároveň otvára otázky týkajúce sa nie len histórie a prítomnosti či budúcnosti tohto konkrétneho miesta, ale v širšom zmysle premenlivosti bytia, ponímaniu dejín ako možného uzavretého, či naopak otvoreného konceptu, alebo možností nášho vnímania bytostne spätého s časom a priestorom.

Peter Molari

Výstavu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Fond na podporu umenia je hlavným partnerom projektu.

u. fond
na podporu
umenia